

Leo Varadkar jako premier Irlandii – pomiędzy przywództwem transakcyjnym i transformacyjnym

PRZEMYSŁAW ŻUKIEWICZ
DR HAB., PROF. UWR

Uniwersytet Wrocławski, Instytut Politologii
e-mail: przemyslaw.zukiewicz@uwr.edu.pl

KATARZYNA DOMAGAŁA
MGR

Uniwersytet Wrocławski, Instytut Politologii
e-mail: katarzyna.domagala@uwr.edu.pl

Słowa kluczowe przywództwo polityczne, Irlandia, Leo Varadkar, brexit

Abstrakt 2 czerwca 2017 roku Leo Varadkar został wybrany w Irlandii na stanowisko przewodniczącego chadeckiej relewantnej partii politycznej Fine Gael. Dwa tygodnie później stworzony przez niego rząd mniejszościowy uzyskał wotum zaufania w irlandzkim parlamencie. Tym samym L. Varadkar został najmłodszym premierem Irlandii w historii. W niniejszym artykule staramy się odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób lider polityczny może przekonać swoich stronników do swoich poglądów oraz wizji przyszłości. Stawiamy hipotezę, że wciąż aktualne wśród zwolenników pozostaje oczekiwanie od lidera balansowania pomiędzy przywództwem transakcyjnym zorientowanym na sukces wyborczy własny oraz własnej partii politycznej oraz przywództwem transformacyjnym zorientowanym na obronę kwestii istotnych dla tożsamości grupy politycznej, której lider przewodzi. L. Varadkar zachowuje ów balans, co staramy się wykazać, konfrontując strategie komunikacyjne przyjmowane przez niego na potrzeby wewnętrznej rywalizacji politycznej oraz na potrzeby sytuacji kryzysowej związanej z tzw. brexitem i konsekwencjami tego procesu dla Irlandii oraz Irlandii Północnej. Korzystamy przede wszystkim z metody biograficznej rekonstrukcji faktów, dopełniając ją elementami analizy systemowej oraz analizy zawartości przekazów medialnych.

Leo Varadkar – between transactional and transformational leadership

Keywords political leadership, Ireland, Leo Varadkar, Brexit

Abstract On June 2, 2017, Leo Varadkar was elected in Ireland for a leader of the Christian Democratic party Fine Gael. Two weeks later, his minority government gained a vote of confidence in the Irish parliament. Therefore, L. Varadkar became the youngest Taoiseach (head of government) in the history of Ireland. In this article, we try to answer the question: how a political leader managed

to convince his supporters to his views and visions of the future. We hypothesize that followers still expect that political leaders will be able to find a balance between the transactional and transformational leadership. Our analysis proves that L. Varadkar maintains this balance and we try to present it by confronting the communication strategies adopted by him for the purposes of internal political rivalry and in his public speeches during the Brexit crisis. We mainly use the method of biographical reconstruction, complementing it with elements of system analysis and content analysis.

Wprowadzenie

Koncepcja wyodrębnienia dwóch typów przywództwa – transformacyjnego i transakcyjnego należy do kanonicznych propozycji teoretycznych badaczy tego fenomenu, a upowszechniona została głównie za sprawą monografii Jamesa MacGregora Burnsa (1978). W niniejszym artykule staramy się sprawdzić, czy analiza ścieżki kariery obecnego premiera Irlandii, Leo Varadkara, pozwala na jednoznaczne przypisanie stylu jego przywództwa do jednego z dwóch typów wyodrębnionych przez Burnsa.

Pytamy przy okazji o to, w jaki sposób lider polityczny może przekonać swoich stronników do swoich poglądów oraz wizji przyszłości. Weryfikujemy ponadto hipotezę, że wciąż aktualne wśród zwolenników pozostaje oczekiwanie od lidera balansowania pomiędzy przywództwem transakcyjnym zorientowanym na sukces wyborczy oraz przywództwem transformacyjnym zorientowanym na obronę kwestii istotnych dla tożsamości grupy politycznej, której lider przewodzi (hipoteza skonstruowana została zatem *a contrario* wobec twierdzeń o rozłączności typów idealnych przywództwa transformacyjnego i transakcyjnego).

Badamy ów balans, konfrontując strategie komunikacyjne przyjmowane przez L. Varadkara na potrzeby wewnętrznej rywalizacji politycznej oraz na potrzeby sytuacji kryzysowej związanej z tzw. brexitem i konsekwencjami tego procesu dla Irlandii oraz Irlandii Północnej. Do badania przypadku (*case study*) zastosowaliśmy narzędzia metody biograficznej rekonstrukcji faktów (Walter, 2014), dopełniając ją elementami analizy systemowej (Easton, 1965; Mair, 1998) oraz analizy zawartości przekazów medialnych (Wimmer, Dominick, 2011, s. 155–183).

Zmiany paradygmatów w badaniach nad przywództwem politycznym i ich wpływ na koncepcje przywództwa transformacyjnego i transakcyjnego

Zmiana paradygmatu w badaniach nad przywództwem politycznym, która dokonała się w II połowie XX wieku, wiązała się przede wszystkim z zakwestionowaniem twierdzenia, jakoby na proces przywództwa największy wpływ miały cechy osobowości oraz umiejętności samego lidera (Elgie, 2015, s. 3–12).

Współcześnie badacze, analizując fenomen przywództwa, częściej kierują swoją uwagę na zwolenników przywódcy oraz charakter relacji zawiązywanej przez obie jej strony. Przykładowo Mark G. Ehrhart i Katherine J. Klein (2001) dowodzą, że na przebieg tego procesu ma wpływ typ osobowości nie tylko przywódcy, ale i jego zwolenników; Pavol Frič (2008, s. 28) uznaje,

że w procesie przywództwa równie ważny, co efektywny lider, jest efektywny zwolennik; Russ Marion i Mary Uhl-Bien (2003) stwierdzają, że w organizacjach terrorystycznych liderzy odgrywają rolę symboliczną, a za efektywność organizacji odpowiada jakość powiązań społecznych pomiędzy jej szeregowymi członkami.

Zarysowane powyżej zmiany w postrzeganiu procesów przywództwa wymogły także weryfikację powszechnie przyjmowanych i akceptowanych koncepcji teoretycznych. Za jedną z koncepcji kanonicznych uchodziła przez długi czas propozycja Jamesa MacGregora Burnsa, który w 1978 roku opublikował swoją najczęściej cytowaną pracę – *Leadership*. Uczony wskazał w niej na kryteria, które mogą być podstawą do wyróżnienia dwóch typów przywódców politycznych – liderów transakcyjnych i transformacyjnych. Podstawowe miało być dla J. Burnsa kryterium etyczne. Przywódca transakcyjny zawierał kontrakt ze swoimi zwolennikami, ale nie po to, by zmieniać system wartości zwolenników czy kształtować ich spójną ideologiczną tożsamość, lecz aby realizować ich konkretne postulaty i interesy (Burns, 1978, s. 19). Przywódca transformacyjny natomiast przede wszystkim motywował swoich zwolenników do wzniesienia się na wyższy poziom moralny oraz inspirował zmiany o wielkiej doniosłości historycznej (Burns, 1978, s. 20).

Koncepcja J. Burnsa przez wiele lat wywoływała kontrowersje. Zarzucano jej po pierwsze zbytnią publicystyczność i brak oparcia formuł teoretycznych na „twardych” danych empirycznych, a po drugie – zastosowanie w niej tak nieostrego kryterium prymarnego, za jaki jej autor uznawał kwestię etyczności przywództwa. Kontynuatorzy myśli J. Burnsa – Bernard Bass i Bruce J. Avolio – podjęli się bodaj najbardziej znanej modyfikacji i operacjonalizacji pojęcia przywództwa transformacyjnego, uznając, że jest ono nie tyle przeciwstawne przywództwu transakcyjnemu, co od niego znaczeniowo węższe. Wyodrębniając cztery atrybuty, które pozwalają uznać lidera za transformacyjnego: charyzmę, inspirującą motywację, intelektualną stymulację oraz zindywidualizowaną uwagę (Bass, Avolio, 1993), przyznali oni, że każdy lider transformacyjny na określonych etapach swojej politycznej kariery zawiera ze swoimi zwolennikami swoiste transakcje: mają one zarówno wymiar psychologiczny (zaspokajanie przez lidera takich potrzeb, jak potrzeba akceptacji czy przynależności), jak i ekonomiczny (jak np. kontrakt wyborczy, w którym lider zobowiązuje się do spełnienia danych postulatów popierających go zwolenników) (Żukiewicz, 2011, s. 141–143).

W studium przypadku irlandzkiego premiera Leo Varadkara staramy się wykazać owo swoiste „przenikanie” się przywództwa transakcyjnego oraz transformacyjnego. Prezentujemy ścieżkę kariery politycznej lidera, ukazującą nie tylko źródła jego umiejętności komunikacyjno-negocjacyjnych oraz skuteczności w podejmowanych działaniach politycznych w ramach irlandzkiego systemu partyjnego, ale także zmianę strategii komunikacyjnych, związaną z wyzwaniem, przed którym stanął L. Varadkar w kontekście międzynarodowego kryzysu politycznego wywołanego decyzją o woli opuszczenia przez Wielką Brytanię struktur Unii Europejskiej.

Ścieżka kariery politycznej Leo Varadkara

L. Varadkar urodził się 18 stycznia 1979 roku w Dublinie. Jego matka, Irlandka, oraz ojciec, z pochodzenia Hindus, poznali się w Londynie, gdzie oboje pracowali. L. Varadkar był naj-

młodszy z trójki rodzeństwa. Wychowywał się na przedmieściach Dublinu – ukończył najpierw państwową katolicką szkołę podstawową St. Francis Xavier National School, następnie protestancką prywatną szkołę średnią przy The King's Hospital, a w 2003 roku – studia medyczne w Trinity College (Wallenfeldt, 2017).

Podczas studiów L. Varadkar zaangażował się w działalność polityczną, wstępując do młodzieżówki Fine Gael – partii politycznej kwalifikowanej do rodziny partii chadeckich. Fine Gael była wówczas w Irlandii najpoważniejszą konkurentką innego konserwatywnego ugrupowania – Fianna Fáil, które od 1932 roku nie przegrało żadnych wyborów parlamentarnych, choć nie zawsze zwyciężało na tyle, by móc tworzyć lub współtworzyć rząd (pierwsze w historii wybory Fianna Fáil przegrała w 2011 roku) (Arnold, O'Toole, 2011; McGraw, O'Malley, 2018).

Początkowe doświadczenia polityczne nie były dla L. Varadkara udane. Mając 20 lat, po raz pierwszy próbował uzyskać mandat w wyborach lokalnych, ale poniósł porażkę. Radnym w radzie powiatu Fingal (County Council Fingal) został trzy lata później, ale nie było to wynikiem elekcji, tylko kooptacji ze względu na ustąpienie innego radnego (Wallenfeldt, 2017). W 2004 roku uzyskał już jednak bardzo dobry rezultat wyborczy, ponownie kandydując w wyborach lokalnych. Otrzymał prawie pięć tysięcy głosów poparcia, co było wtedy rekordowym wynikiem w skali całego kraju. W 2007 roku po raz pierwszy rywalizował w wyborach parlamentarnych i został wybrany na deputowanego w okręgu wyborczym Dublinu Zachodniego (West Dublin) (Wallenfeldt, 2017).

W 2010 roku L. Varadkar przyłączył się do wewnętrznego buntu w łonie Fine Gael, który miał doprowadzić do zmiany na stanowisku przewodniczącego partii. Enda Kenny sprawował tę funkcję już ósmy rok z rzędu, ale jego wewnątrzpartyjni oponenti przekonywali, że przed kolejnymi wyborami parlamentarnymi partia potrzebuje wizerunkowej zmiany, której dotychczasowy lider nie gwarantuje (Bowler, Farrell, 2017). Mimo to po historycznych zwycięskich wyborach w 2011 roku E. Kenny zaproponował L. Varadkarowi objęcie w nowym koalicyjnym rządzie teki ministra transportu, turystyki i sportu (Wallenfeldt, 2017).

W 2015 roku odbyło się w Irlandii referendum w kwestii – między innymi – wprowadzenia do irlandzkiej konstytucji trzydziestej czwartej poprawki umożliwiającej zawarcie związku małżeńskiego parom jedнопłciowym¹. Do głosowania wspierającego wprowadzenie poprawki konstytucyjnej namawiali przedstawiciele wszystkich relewantnych ugrupowań politycznych, niezależnie od ich politycznej kwalifikacji, oraz liczne organizacje pozarządowe. Stanowczy sprzeciw wyrażali przedstawiciele irlandzkiego kościoła oraz organizacji religijnych (Murphy, 2016).

W debacie referendalnej szczególnego znaczenia nabrał *coming out* L. Varadkara. W styczniu 2015 roku w wywiadzie dla irlandzkiego radia RTE polityk potwierdził, że jest gejem. Od razu jednak zastrzegł, że ten fakt go nie definiuje, tak samo jak nie definiuje go jako polityka to, że jest pół-Hindusem czy lekarzem. Swój homoseksualizm uznał za część swojego charakteru

¹ Po wyborach w 2011 r. powołano w Irlandii Konwencję Konstytucyjną, w skład której wchodziło 66 obywateli, 33 polityków oraz przewodniczący (łącznie 100 osób), a której zadaniem miało być przygotowanie rekomendacji dotyczących ewentualnych zmian w konstytucji. Ostatecznie komisja zarekomendowała kilka kwestii związanych z ustrojem państwa, które warto poddać pod rozstrzygnięcie referendalne, a rząd zdecydował o uwzględnieniu dwóch takich rekomendacji. Zadano w referendum pytanie o możliwość wprowadzenia artykułu umożliwiającego zawieranie związków małżeńskich przez pary jedнопłciowe oraz o możliwość zmiany cenzusu wieku dla kandydatów na prezydenta Irlandii z 35 na 21 lat (Elkink, 2017).

(Wallenfeldt, 2017). Pomimo zachowawczej postawy L. Varadkara jego *coming out* stał się na pewien czas najważniejszą informacją medialną nie tylko w Irlandii, ale i na świecie. Podkreślano, że jest to nie tylko pierwsze otwarcie mówiący o swoim homoseksualizmie minister irlandzkiego rządu, ale także to, że sama Irlandia zaledwie 23 lata wcześniej zdepenalizowała homoseksualizm w swoim systemie prawnym.

Ostatecznie w referendum w 2015 roku za wprowadzeniem konstytucyjnej poprawki umożliwiającej zawieranie małżeństw parom jedнопłciowym opowiedziało się 62,1% głosujących, a przeciwko – 37,9%. Frekwencja w referendum była wysoka i wyniosła 60,5%. Politycy rządzącej koalicji mieli nadzieję, że sukces referendalny pozwoli na odrobienie strat związanych ze spadkiem popularności rządu w reakcji na oszczędności budżetowe wymuszane przez instytucje zewnętrzne, jednak wyniki sondaży nie wykazały po referendum żadnych istotnych zmian w preferencjach wyborczych Irlandczyków (Murphy, 2016).

Wyniki wyborów parlamentarnych w 2016 roku nie przyniosły klarownego rozstrzygnięcia. Dwie dotychczas dominujące w systemie partie polityczne – Fine Gael i Fianna Fáil – nie uzyskały łącznie poparcia ponad połowy wszystkich głosujących. Drugim istotnym faktem wartym odnotowania był bardzo słaby wynik Partii Pracy, który w sposób znaczący obniżył poziom jej relewancji, zwłaszcza w odniesieniu do kwestii tworzenia rządu (Żukiewicz, Domagała, 2018, s. 102). Wreszcie trzecim czynnikiem, który zdecydował o ogromnych trudnościach w procesie poelekcyjnego formowania gabinetu, był bardzo duży sukces kandydatów niezależnych – w wyborach uzyskali oni w sumie ponad 15% głosów, co przełożyło się na liczbę 19 mandatów (Weeks, 2016, s. 219).

Przedwyborcze kalkulacje, zakładające utworzenie koalicji Fine Gael i Partii Pracy jako jeden z bardziej prawdopodobnych wariantów gabinetowych, nie miały zatem szans na urzeczywistnienie (O'Malley, 2016, s. 255–256). 10 marca, 6 kwietnia i 14 kwietnia próbowano wybrać w parlamencie irlandzkiego premiera, ale każdorazowo wybór ten kończył się fiaskiem. Dwie największe partie rozpoczęły negocjacje w sprawie ewentualnego poparcia Fianna Fáil dla rządu mniejszościowego utworzonego przez Fine Gael. Warunkiem wstępnym miało być zapewnienie przez chadeków poparcia dla rządu ze strony większości deputowanych nienależących do Fianna Fáil, tak by republikanie mogli się wstrzymać od głosu bądź w ogóle nie wziąć udziału w głosowaniu (O'Malley, 2016, s. 264). Takie poparcie udało się zapewnić ze strony niektórych deputowanych niezależnych i na początku maja Enda Kenny został ponownie wybrany premierem, uzyskując poparcie 59 deputowanych przy 49 głosach przeciwnych (Murphy, 2016).

Jego pozycja polityczna była jednak bardzo słaba – nie dość, że stał na czele rządu mniejszościowego, to poparcie dla niego było uzależnione od grupy niezrzeszonych deputowanych, z którymi prowadzenie negocjacji okazywało się długotrwałe i żmudne. Kolejny kryzys gabinetowy stał się dlatego udziałem rządu E. Kenny'ego już kilka miesięcy po wyborach. Doszło do niego głównie z uwagi na ujawnienie skandalu w irlandzkiej policji oraz niewiarygodne wyjaśnienia, jakie w tej sprawie składali zaufani ministrowie oraz sam premier. W maju 2017 roku – pod groźbą braku poparcia dla działań rządu ze strony wielu ugrupowań politycznych – E. Kenny ogłosił, że poda się do dymisji, a w Fine Gael zostaną przeprowadzone wybory nowego przewodniczącego.

Swoją gotowość objęcia tej funkcji zgłosili L. Varadkar oraz Simon Coveney. Obaj mieli w partii swoich stronników – w mediach podkreślano energię i retoryczne umiejętności pierw-

szego z kandydatów, oraz doświadczenie i pochodzenie drugiego². Wybory w Fine Gael odbyły się 2 czerwca 2017 roku. O zwycięstwie L. Varadkara zdecydowała ich specyfika – głosy poszczególnych grup wyborców są bowiem – zgodnie ze statutem ugrupowania – ważone w ten sposób, że 65% wszystkich głosów mają deputowani do parlamentu, 10% – radni do rad lokalnych, a 25% – szeregowi członkowie partii. S. Coveney zwyciężył wprawdzie w tym ostatnim segmencie, ale partyjni działacze szczebla lokalnego i parlamentarnego udzielili zdecydowanego poparcia L. Varadkarowi, który został uznany zwycięzcą (Wallenfeldt, 2017).

14 czerwca 2017 roku rząd L. Varadkara uzyskał wotum zaufania w izbie niższej irlandzkiego parlamentu. Za udzieleniem wotum głosowało 57 deputowanych, 50 było przeciwnych, a 45 nie wzięło udziału w głosowaniu (BBC News, 2017). Gabinet – podobnie jak w przypadku premierostwa E. Kenny’ego – ma więc charakter rządu mniejszościowego wspieranego aktywnie w kluczowych głosowaniach przez parlamentarzystów niezależnych oraz biernie (poprzez absencję lub wstrzymywanie się od głosowania) przez deputowanych największego politycznego konkurenta – partię Fianna Fáil. Czyni to jednak z premiera L. Varadkara aktora o słabej pozycji politycznej, zależnego w dużej mierze od negocjowanego poparcia w każdej głosowanej w parlamencie kwestii.

Tabela 1. Skład rządu Leo Varadkara

Funkcja	Osoba	Partia	
Taoiseach – premier	Leo Varadkar	Fine Gael	
Minister obrony			
Tánaiste – wicepremier	Simon Coveney		
Minister spraw zagranicznych i handlu			
Minister finansów	Paschal Donohoe		
Minister wydatków publicznych i reform			
Minister edukacji i umiejętności	Richard Bruton		
Minister sprawiedliwości i równości	Charles Flanagan		
Minister biznesu, przedsiębiorczości i innowacji	Heather Humphreys		
Minister zdrowia	Simon Harris		
Minister rolnictwa, żywności i gospodarki morskiej	Michael Creed		
Minister komunikacji, klimatu i środowiska	Denis Naughten		Niezależni
Minister transportu, turystyki i sportu	Shane Ross		
Minister dzieci i młodzieży	Katherine Zappone		
Minister wsi i rozwoju wspólnot	Michael Ring	Fine Gael	
Minister pracy i opieki społecznej	Regina Doherty		
Minister mieszkalnictwa, planowania i samorządu lokalnego	Eoghan Murphy		
Ministerstwo kultury i dziedzictwa irlandzkiego	Josepha Madigan		

Źródło: opracowanie własne na podstawie https://www.taoiseach.gov.ie/eng/Taoiseach_and_Government/List_of_Ministers_Ministers_of_State/ (10.12.2017).

² Simon Convey jest synem zasłużonego polityka Fine Gael, Hugh’a Coveneya.

Co ciekawe, rywal premiera o przywództwo partyjne otrzymał w gabinecie prestiżową tekę wicepremiera i ministra spraw zagranicznych. Było to powszechnie uznane za wprawne posunięcie nowego szefa rządu, ale też za wyraz dużego zaufania, jakim L. Varadkar obdarzył S. Coveneya. W obliczu opuszczenia przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej (brexit), funkcja ministra spraw zagranicznych nabrała bowiem w Irlandii dodatkowego znaczenia. Mimo że media światowe informowały o tym, iż premierem Irlandii został w czerwcu 2017 roku lider Fine Gael, który jest najmłodszym w historii szefem irlandzkiego rządu, w dodatku potomkiem emigranta oraz ujawnionym gejem reprezentującym partię chadecką, skład jego rządu nie był już tak „rewolucyjny”. Krytykowano L. Varadkara nie tylko za pozostawienie na stanowiskach wielu dotychczasowych ministrów, ale także to, że na ogólną liczbę piętnastu ministerstw kierownictwo objęły w nich jedynie cztery kobiety.

Styl komunikacji Leo Varadkara w wewnętrznej rywalizacji politycznej

L. Varadkar od początku swojej kariery uważany był za polityka, który występuje publicznie, nie szczędząc swoim oponentom ostrych słów. Jego biograf wspomina, że tydzień po wyborach parlamentarnych, w których po raz pierwszy uzyskał mandat (miał wówczas 28 lat), z trybuny sejmowej nazwał urzędującego premiera, 56-letniego Bertiego Aherna reprezentującego Fianna Fáil, krętaczem i cwaniakiem (*devious and cunning*). Przylgnęła wówczas do niego etykieta polityka znanego z ciętego języka (w gronie sojuszników) lub aroganta (tak określali go przeciwnicy) (Wallenfeldt, 2017).

Nawet jednak wśród swoich krytyków L. Varadkar cieszy się opinią mówcy dobrego i potrafiącego przekonać audytorium do swoich racji. Media na całym świecie cytowały fragment jego przemówienia, w którym dziękował za wybór na przewodniczącego Fine Gael, co na początku czerwca 2017 roku oznaczało, że faktycznie otrzyma on misję stworzenia rządu i zostanie premierem mniejszościowego rządu:

Wiem, że kiedy mój ojciec przemierzył 5 tysięcy mil, aby zbudować w Irlandii nowy dom, przypuszczam, że nigdy nie marzył o tym, że pewnego dnia jego syn wyrośnie na lidera i pomimo jego różnic jego syn będzie oceniany za swoje działania, a nie za swoją tożsamość. Każdy dumny rodzic w Irlandii dzisiaj może śnić wielki sen dla swoich dzieci (za: Halpin, 2017; tłum. autorów).

Za wiele swoich poglądów L. Varadkar był krytykowany. Jawił się w przestrzeni publicznej jako „twardy” liberał. Jako rzecznik – pozostającej wówczas w opozycji – Fine Gael ds. przedsiębiorczości, handlu i zatrudnienia (odpowiednik ministra pracy w gabinecie cieni) postulował wprowadzenie specjalnych dodatków dla bezrobotnych emigrantów w zamian za zobowiązanie ich do opuszczenia Irlandii (Wallenfeldt, 2017). Jako minister opieki społecznej firmował program „Welfare Cheats Cheat Us All” („Oszustwa socjalne oszukują nas wszystkich”), w ramach którego ministerstwo namawiało Irlandczyków do zgłaszania wszystkich przypadków podejrzeń wyłudzenia od państwa świadczeń socjalnych. Z kolei w maju 2017 roku przedstawił projekt ustawy o opiece społecznej i emeryturach, w którym zakładano cokwartalną publikację danych osób skazanych za oszustwa związane ze świadczeniami socjalnymi (Wallenfeldt, 2017).

Brexit w kontekście zainteresowania opinii publicznej przywództwem L. Varadkara

Na rysunku 1 zaprezentowano, jak często fraza „Leo Varadkar” była globalnie wyszukiwana w jednej z najpopularniejszych internetowych wyszukiwarek (Google) w wybranym okresie analizy (14.06.2017–28.07.2019). Zaobserwować można kilka szczytowych momentów, kiedy internauci poszukiwali informacji o liderze Fine Gael.

Rysunek 1. Częstotliwość wyszukiwania frazy „Leo Varadkar” w wyszukiwarce Google

Źródło: Google Trends. Pobrane z: <https://trends.google.com/trends/explore?date=2017-06-09%202019-07-28&q=%2F-m%2F02rbs8z> (28.07.2019).

Pierwszy z nich to okres od 14 do 17 czerwca 2017 roku. Było to spowodowane tym, że 14 czerwca 2017 roku L. Varadkar objął urząd premiera. Zainteresowanie opinii publicznej irlandzkim premierem wzrosło następnie w październiku 2017 roku, w związku z dwudniowym szczytem Unii Europejskiej, którego jednym z kluczowych tematów był brexit. L. Varadkar spotkał się wówczas z Theresą May, ówczesną premier Wielkiej Brytanii. Kolejne spotkanie przywódców obu państw odbyło się we wrześniu 2018 roku, co również znalazło odzwierciedlenie na wykresie obrazującym zainteresowanie postacią irlandzkiego premiera. To w tym czasie większość komentatorów i ekspertów stwierdzała w mediach, że negocjacje dotyczące brexitu utknęły „w martwym punkcie” w związku z brakiem osiągnięcia kompromisu w sprawie granicy między Irlandią a Irlandią Północną. Sam L. Varadkar przyznał wtedy, że po wielu miesiącach rozmów obie strony nie są wcale bliżej wypracowania konstruktywnego rozwiązania (Balinowski, 2018).

Drugim szczytowym momentem zainteresowania opinii publicznej L. Varadkarem była połowa marca 2019 roku. Mimo że nagłówki portali internetowych w dużej mierze poświęcone były dwukrotnemu odrzuceniu przez Izbę Gmin projektu umowy wyjścia z UE (BBC News, 2019a), 12 marca premier L. Varadkar wygłosił przemówienie, w którym nawoływał do zacieśnienia współpracy Wielkiej Brytanii z UE w celu opracowania wspólnego stanowiska i przygotowania porozumienia, które będzie korzystne przede wszystkim dla mieszkańców Irlandii Północnej oraz Irlandczyków mieszkających na północnej części wyspy (Statement..., 2019).

Lider i jego strategie komunikacyjne w sytuacji kryzysowej – Leo Varadkar a brexit

L. Varadkar podczas swojej pierwszej kadencji premiera musiał zatem zmierzyć się z jednym z najpoważniejszych wyzwań, jakie stanęły przed Irlandią od czasów jej akcesji do Unii Europejskiej. Kluczowym elementem negocjacji w sprawie warunków opuszczenia przez

Wielką Brytanię Unii Europejskiej stała się kwestia przyszłej granicy pomiędzy Irlandią a Irlandią Północną, wchodzącą w skład Zjednoczonego Królestwa (O’Toole, 2017). Mimo że w referendum 23 czerwca 2016 roku 55,8% mieszkańców Irlandii Północnej opowiedziało się za pozostaniem Wielkiej Brytanii w UE, wynik ogólnokrajowy przesądził o podjęciu przez brytyjski rząd decyzji o opuszczeniu UE (Mathea, 2018). W konsekwencji granica pomiędzy Irlandią i Irlandią Północną może niebawem stać się zewnętrzną granicą UE, co oznaczałoby jej przekształcenie w tzw. twardą granicę (Strzałkowski, 2017), a to z kolei wiązałoby się m.in. z powtórным wprowadzeniem kontroli granicznej (Mathea, 2018).

Premier L. Varadkar wielokrotnie ogłaszał, że zamierza za wszelką cenę bronić granicznego *status quo*. Chciał tym samym utrzymać w mocy postanowienia zawarte w porozumieniu pokojowym z 1998 roku. L. Varadkar podkreślał, że przywrócenie „twardej granicy” w znacznym stopniu skomplikuje relacje handlowe, utrudni życie codzienne mieszkańcom Irlandii i Irlandii Północnej, stanowić będzie również poważne zagrożenie dla procesu pokojowego w Irlandii Północnej (O’Brennan, 2019). Irlandzki premier, tuż po objęciu urzędu w 2017 roku, potwierdzał oficjalne stanowisko irlandzkiego rządu w sprawie utrzymania swobody przekraczania granicy, podkreślając, że popierają go w tym przedstawiciele i liderzy wszystkich pozostałych państw członkowskich UE (Strzałkowski, 2017).

Podczas konferencji prasowej, która odbyła się po szczycie UE w październiku 2017 roku, L. Varadkar publicznie zakwestionował słowa Phila Hogana, komisarza UE ds. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich, który stwierdził, że negocjacje UE z Wielką Brytanią niebezpiecznie zmierzają w stronę niekorzystnego rozwiązania, jakim miałyby być „twardy brexit”. L. Varadkar najpierw zapewniał, że brexit nie nastąpi przed kwietniem 2019 roku, a następnie łagodził negatywny wydźwięk wypowiedzi P. Hogana, zapewniając, że zainteresowane strony są zaangażowane w proces negocjacyjny i czynią postępy (RTE News, 2017).

Zaledwie po miesiącu, wobec braku oczekiwanych rezultatów w omawianych negocjacjach, stanowisko irlandzkiego premiera uległo zaostrzeniu. 17 listopada 2017 roku, w trakcie swojego wystąpienia na szczycie społecznym w Göteborgu, L. Varadkar zagroził zablokowaniem procesu opuszczenia UE przez Wielką Brytanię, jeśli jej liderzy nie wydadzą pisemnej gwarancji całkowicie niwelującej ryzyko wprowadzenia „twardej granicy” pomiędzy Irlandią a Irlandią Północną, stwierdzając: „Otrzymaliśmy zapewnienie, że w Irlandii nie będzie twardej granicy, że nie będzie żadnej fizycznej infrastruktury, że nie wrócimy do granic przeszłości. Chcemy, aby ten warunek został zawarty w konkluzjach pierwszego etapu negocjacji” (za: Elgot, 2017; tłum. autorów).

24 lipca 2019 roku urząd premiera Wielkiej Brytanii objął Boris Johnson, lider Partii Konserwatywnej. L. Varadkar poproszony o komentarz w tej sprawie, wykazał się jednak powściągliwością, odpowiadając: „Pewność siebie i entuzjazm nie zastąpią prowadzenia polityki europejskiej i polityki zagranicznej, w związku z czym należy poczekać na szczegółowe informacje o planach B. Johnsona” (za: McClafferty, 2019; tłum. autorów).

W swoim pierwszym premierowskim przemówieniu B. Johnson odniósł się do umowy wy-negocjowanej przez swoją poprzedniczkę, T. May, z przedstawicielami unijnych instytucji, którą dwukrotnie odrzucili deputowani brytyjskiej Izby Gmin (The Guardian, 2019). Lider brytyjskiej Partii Konserwatywnej zapowiedział, że doprowadzi do wyjścia swojego kraju z UE, nawet

jeśli wiązałyby się to z całkowitym odrzuceniem mechanizmu „backstop”³, którego celem było niedopuszczenie do wprowadzenia „twardej granicy” pomiędzy Irlandią i Irlandią Północną (Sandford, 2019) oraz brakiem pisemnego porozumienia między Wielką Brytanią i UE (*no-deal Brexit*).

W komentarzu dla BBC L. Varadkar podzielił się swoimi spostrzeżeniami po pierwszej oficjalnej wypowiedzi B. Johnsona, który – według irlandzkiego premiera – nie tylko bierze pod uwagę rezygnację z mechanizmu „backstop”, oceniając takie działanie jako „niedemokratyczne” (Irish Examiner, 2019), ale możliwe, że planuje całkowicie nowe rozwiązanie, które jednak – według Varadkara – nie ma szansy na powodzenie (McClafferty, 2019). Premier Irlandii przyznał także, że stanowisko jego rządu jest w tej kwestii niezmiennie – mechanizm „backstop” powinien pozostać w treści wynegocjowanej umowy (*Withdrawal Agreement*⁴), która nie może stać się przedmiotem kolejnych negocjacji.

Analiza oficjalnych wystąpień publicznych L. Varadkara dotyczących brexitu ukazuje, że wypowiedzi premiera Irlandii poświęcone są głównie nakreśleniu wizji gospodarczych, społecznych i politycznych następstw tego procesu. W przeciwieństwie do stylu przywództwa prezentowanego na potrzeby wewnętrznej rywalizacji politycznej spełniają one większość kryteriów dyskursu merytokratycznego: zawierają komponenty stylistyczne świadczące o przemyśleniu i wyważeniu racji, dalekie są też od spontaniczności i nacechowania emocjonalnego. L. Varadkar podkreśla stanowczość i niezmienność stanowiska, które wyraża w imieniu całego rządu irlandzkiego, jednak stara się priorytetyzować potrzeby mieszkańców zarówno Irlandii, jak i Irlandii Północnej, którzy w największym stopniu są narażeni na odczucie negatywnych skutków brexitu. W wypowiedziach L. Varadkara niejednokrotnie wybrzmiewa wspomniana troska i potrzeba integracji narodowej, która według irlandzkiego premiera stanie się nieuniknionym procesem w przypadku „twardego brexitu”. Po szczycie UE w październiku 2017 roku L. Varadkar konkludował: „Po opuszczeniu przez Wielką Brytanię UE jest bardzo prawdopodobne, że większość mieszkańców Irlandii Północnej stanie się obywatelami Irlandii i Europy. Nawet osoby ze środowiska unionistycznego będą chciały zostać irlandzkimi i europejskimi obywatelami, przynajmniej dla ich wygody” (za: RTE News, 2017; tłum. autorów).

W wielu koncepcjach przywództwa politycznego wśród kryteriów efektywności i skuteczności liderów wymienia się kwestię doboru współpracowników, którzy w sytuacjach kryzysowych wspierają lidera. W przypadku L. Varadkara i przyjętej przez niego strategii komunikacyjnej w odniesieniu do kryzysu związanego z potencjalnym wystąpieniem Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej warto zwrócić uwagę na osobę Helen McEntee – irlandzkiej minister ds. europejskich, która pomimo niewielkiego dotychczasowego doświadczenia politycznego jest aktualnie jedną z najbliższych współpracowniczek premiera (O’Leary, 2019; O’Connor, Ryan, 2017; McEnroe, 2017; Kelly, 2019). H. McEntee brała aktywny udział we wspomnianym już szczycie Unii Europejskiej w październiku 2017 roku. Premier L. Varadkar korzystał z negocjacyjnego

³ Mechanizm „backstop” zakłada, że w przypadku braku porozumienia w sprawie brexitu między Wielką Brytanią a Unią Europejską całe Zjednoczone Królestwo musiałoby pozostać w unii celnej oraz wciąż uznawać towarzyszące jej elementy wspólnego rynku UE. Irlandia Północna pozostałaby w ten sposób częścią wspólnego unijnego rynku (Sandford, 2019).

⁴ Pełna nazwa dokumentu: *The draft Agreement on the Withdrawal of the United Kingdom from the European Union*. Tekst dokumentu jest dostępny online: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/draft_withdrawal_agreement_0.pdf.

wsparcia H. McEntee podczas spotkania z T. May, dotyczącego dalszych ustaleń w sprawie brexitu (O’Leary, 2019).

Podsumowanie

Niniejsza analiza dowodzi, że podział na przywództwo transformacyjne i transakcyjne – pomimo jego zakorzenienia w nauce o polityce – nie może oznaczać rozłączości obu typów tego fenomenu. Przypadek L. Varadkara, potwierdza, że na pewnych etapach politycznej kariery liderzy muszą wykazać się umiejętnością przekonywania swoich zwolenników oraz skutecznością w osiągnięciu doraźnych (transakcyjnych) politycznych celów.

W ścieżce kariery irlandzkiego premiera nie można doszukać się zatem szczególnych okoliczności. Tak jak wielu innych polityków zdobył on gruntowne wykształcenie (medyczne) oraz wcześniej rozpoczął działalność w partii. Awansował następnie w szczeblach partyjnej hierarchii – począwszy od działacza organizacji młodzieżowej i radnego w lokalnej radzie, skończywszy na – bezpośrednio poprzedzających jego premierostwo – funkcjach deputowanego oraz ministra stojącego na czele trzech różnych resortów. Mimo stosunkowo młodego wieku (objęcie funkcji premiera w wieku 38 lat) L. Varadkar dysponuje więc kilkunastoletnim doświadczeniem w pracy w administracji publicznej Irlandii.

Jednocześnie w obliczu poważnych wyzwań czy politycznych kryzysów przywódcy transakcyjni są w stanie – czego dowodzi przykład irlandzkiego premiera – zastosować strategie komunikacyjne charakterystyczne dla przywództwa transformacyjnego: odwoływać się do kategorii etycznych, podkreślać wartości wspólnoty w obliczu zagrożenia dla procesu pokojowego, gwarantować obronę interesów państwa na forum międzynarodowym. Oznacza to, że – zgodnie z ustaleniami B. Bassa i B.J. Avolia – przywództwo transakcyjne i przywództwo transformacyjne nie powinny być traktowane na poziomie teoretycznym jako pojęcia wzajemnie się wykluczające.

Bibliografia

- Arnold, B., O’Toole, J. (2011). *The End of the Party. How Fianna Fail Lost its Grip on Power*. Dublin: Gill & Macmillan.
- Balinowski, M. (2018). *Theresa May na szczycie w Salzburgu: Porzucenie „nieakceptowalne” żądania ws. Brexitu*. Pobrane z: <https://www.rmfm24.pl/fakty/swiat/news-theresa-may-na-szczycie-w-salzburgu-porzucenie-nieakceptowaln,nId,2633600> (20.09.2018).
- Bass, B., Avolio, B.J. (1993). *Transformational Leadership: A Response to Critiques*. W: M. Chemers, R. Ayman (red.), *Leadership Theory and Research* (s. 49–80). San Diego: Academic Press.
- BBC News (2017). *Leo Varadkar becomes Republic of Ireland’s taoiseach*. Pobrane z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-40266513> (14.06.2017).
- BBC News (2019a). *Brexit: Your simple guide to the UK leaving the EU*. Pobrane z: <https://www.bbc.com/news/uk-46318565> (21.07.2019).
- BBC News (2019b). *Leo Varadkar: A hard Brexit could ‘undermine the union’*. Pobrane z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-49127616> (26.07.2019).

- Bowler, S., Farrell, D.M. (2017). The Lack of Party System Change in Ireland in 2011. W: M. Marsh, D.M. Farrell, G. McElroy (red.), *A Conservative Revolution? Electoral Change in Twenty-First-Century Ireland* (s. 83–101). Oxford: Oxford University Press.
- Burns, J.M. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row.
- Easton, D. (1965). *A Systems Analysis of Political Life*. New York: John Wiley.
- Ehrhart, M.G., Klein, K.J. (2001). Predicting followers' preferences for charismatic leadership: The influence of follower values and personality. *The Leadership Quarterly*, 12, 153–179.
- Elgie, R. (2015). *Studying Political Leadership*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Elgot J. (2017). *Ireland threatens to block progress of Brexit talks over border issue*. Pobrane z: <https://www.theguardian.com/politics/2017/nov/17/irish-pm-brexit-backing-politicians-did-not-think-things-through> (17.11.2017).
- Elkink, J.A., Farrell, D.M., Reidy, T., Suiter, J. (2015). *Understanding the 2015 Marriage Referendum in Ireland: Constitutional Convention, Campaign, and Conservative Ireland*. Pobrane z <http://www.ucd.ie/geary/static/publications/workingpapers/gearywp201521.pdf> (15.06.2018).
- Frič, P. (2008). Vůdcovství a následovnictví. W: P. Frič (red.), *Vůdcovství českých elit* (s. 15–51). Praha: Grada.
- The Guardian (2019). *In full: Boris Johnson's first speech as prime minister – video*. Pobrane z: <https://www.theguardian.com/politics/video/2019/jul/24/boris-johnsons-first-speech-as-prime-minister-in-full-video> (24.07.2019).
- Halpin, P. (2017). *Leo Varadkar: Immigrant's son becomes Ireland's youngest PM*. Pobrane z: <https://af.reuters.com/article/worldNews/idAFKBN1951YF> (14.06.2017).
- Irish Examiner (2019). *Varadkar defends Irish border backstop amid Johnson criticism*. Pobrane z: <https://www.irishexaminer.com/breakingnews/ireland/varadkar-defends-irish-border-backstop-amid-johnson-criticism-939503.html> (25.07.2019).
- Kelly, F. (2019). *There will be no change to the Brexit backstop, says Coveney*. Pobrane z: <https://www.irishtimes.com/news/politics/there-will-be-no-change-to-the-brexit-backstop-says-coveney-1.3772249> (17.01.2019).
- Mair, P. (1998). *Party System Change: Approaches and Interpretations*. Oxford: Oxford University Press.
- Marion, R., Uhl-Bien, M. (2003). Complexity Theory and Al-Qaeda: Examining Complex Leadership. *Emergence*, 5 (1), 54–76.
- Mathea, G. (2018). *Brexit. Co z granicą w Irlandii?* Pobrane z: <http://csm.org.pl/pl/component/phocadownload/category/66-2018?download=883:csm-komentarz-mathea-brexit-a-irlandia-03-2018>.
- McClafferty, E. (2019). *Boris Johnson: Dublin plays the waiting game over new PM*. Pobrane z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-49103704> (24.07.2019).
- McEnroe, J. (2017). *Leo Varadkar discovers it's difficult to find something for everyone*. Pobrane z: <https://www.irishexaminer.com/viewpoints/analysis/leo-varadkar-discovers-its-difficult-to-find-something-for-everyone-452986.html> (21.01.2017).
- McGraw, S., O'Malley, E. (red.) (2018). *One party Dominance. Fianna Fail and Irish Politics 1926–2016*. London – New York: Routledge.
- Murphy, G. (2016). The Background to the Election. W: M. Gallagher, M. Marsh (red.), *How Ireland Voted 2016. The Election that Nobody Won* (s. 1–26). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- O'Brennan, J. (2019). Requiem for a shared interdependent past: Brexit and the deterioration in UK-Irish relations. *Capital & Class*, 43 (1), 157–171. DOI: 10.1177/0309816818818315.
- O'Leary, N. (2018). *Leo Varadkar's calm Brexit fixer*. Pobrane z: <https://www.politico.eu/article/the-rising-star-who-is-leo-varadkar-brexit-fixer/> (11.09.2018).
- O'Malley, E. (2016). 70 Days: Government Formation in 2016. W: M. Gallagher, M. Marsh (red.), *How Ireland Voted 2016. The Election that Nobody Won* (s. 255–269). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- O'Toole, F. (2017). *Brexit's Irish Question*. Pobrane z: http://www.transnationaleuropeanstudies.org/uploads/2/5/7/5/25758186/brexit%E2%80%99s_irish_question___by_fintan_o%E2%80%99toole___the_new_york_review_of_books.pdf (10.07.2017).

- RTE News (2017). *Varadkar says we are not yet on Brexit 'cliff edge'*. Pobrane z: <https://www.rte.ie/news/brexit/2017/1019/913469-eu-summit-on-brexit-talks/> (19.10.2017).
- RTE News (2019). *Varadkar confident no-deal Brexit can be avoided*. Pobrane z: <https://www.rte.ie/news/brexit/2019/0725/1065283-brexit-ireland/> (25.07.2019).
- Statement by An Taoiseach, Leo Varadkar on latest developments on Brexit* (2019). Pobrane z: <https://static.rasset.ie/documents/news/2019/03/statement-by-leo-varadkar-12-march.pdf> (15.03.2019).
- Strzałkowski, M. (2017). *Irlandia zaostrza stanowisko wobec brexitu*. Pobrane z: <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna/news/irlandia-zaostrza-stanowisko-wobec-brexitu/> (27.11.2017).
- Wallenfeldt, J. (2017). *Leo Varadkar: Prime Minister of Ireland*. Pobrane z: <https://www.britannica.com/biography/Leo-Varadkar> (10.12.2017).
- Walter, J. (2014). Biographical Analysis. W: R.A.W. Rhodes, P. 't Hart (red.), *The Oxford Handbook of Political Leadership*. Oxford: Oxford University Press.
- Weeks, L. (2016). Independents and the Election: The Party Crashers. W: M. Gallagher, M. Marsh (red.), *How Ireland Voted 2016. The Election that Nobody Won* (s. 207–226). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wimmer, R.D., Dominick, J.R. (2011). *Mass media research. An introduction*. Boston: Wadsworth.